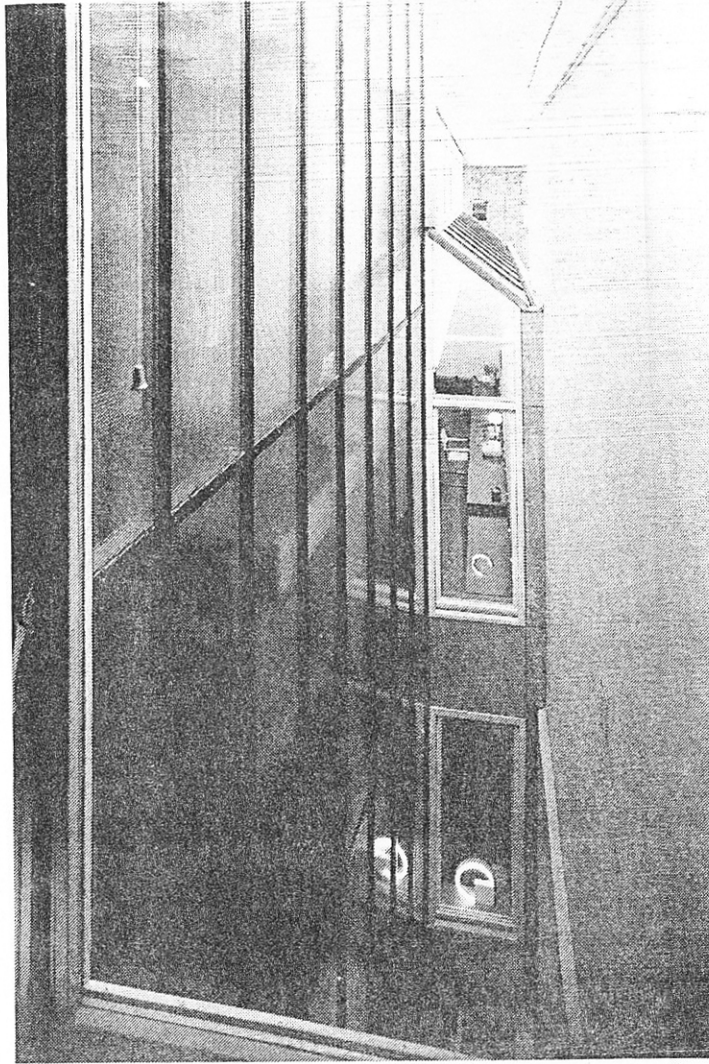
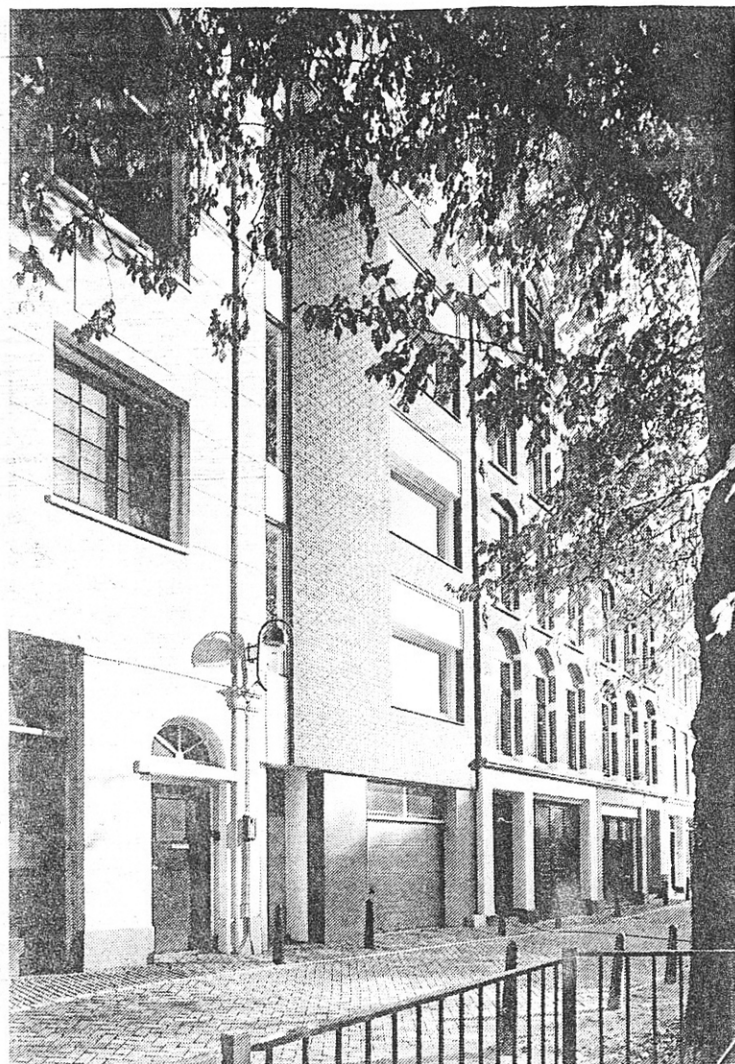

FOTO'S WIM RUIGROK - DE VOLKSKRANT

Vanaf links: voorgevel van Benno Premse's appartementen, een lichteof en een interieur.

Ruimteliik experiment in Premse's pijpenla

ARCHITECTUUR

Appartementen met ateliers, Prinsengracht 91, Amsterdam. Architect: Tijmen Ploeg. Opgeleverd: zomer 1994.

De pijpenla: al eeuwen liggen architecten daar wakker van. Want hoe kun je smalle, diepe huizen, bij voorbeeld grachtenpanden, zo indelen dat het er plezierig wonen is? In de Gouden Eeuw had bouwmeester Philip Vingboons daar briljante oplossingen voor. In plaats van de obligate voor- en achterkamer, met donker middenvertrek en gang erlangs, ontwierp hij meer, in breedte variërende kamers die onderling verbonden waren. Als hij al een gang toepaste, dan waren ook hier verbredingen en versmallingen in.

Zo, enkel en alleen door een spel met afmetingen, kan een oersaai ruimte toch boeiend worden. Dat die kunst niet is voorbehouden aan de zeventiende-eeuwse meesters, is op het Amsterdamse Prinseneiland aangetoond.

Voor een kavel van vijf meter breed en 35 meter diep ontwierp architect Tijmen Ploeg (1949) hier een nieuw stadswoonhuis.

Het is een onopvallend gebouw, met een onooglijk donkerbruine gevel, maar daarachter gaat een wonderlijke wereld schuil. Achter de voordeur doemt meteen al een twintig meter lange gang op, iets dat meestal een horreur is. Deze gang wordt aan een kant geflankeerd door een lange rij pilaren die vlak voor de eeuwenoude bakstenen zijmuur van het buurpand zijn gezet, en aan de andere kant door een witte muur die naar het einde toe een beetje wijkt.

Deze simpele ingrepen hebben niet alleen die nare lange ruimte op een doeltreffende manier behapbaar gemaakt maar doen ook de breedte ervan aangenaam variëren. Een effect dat nadruk krijgt door de reeks ritmisch aan en uit floepende lampen tegen het plafond: een vondst van lichtkunstenaar Aldo van de Nieuwelaar.

De gang zet de toon voor het hele

gebouw, in die zin dat er ook elders met minimale middelen ruimte-kunst is bedreven. Maar het is ook meteen het wildste gedeelte van het pand: naarmate men het huis verder binnenkomt, worden de middelen subtieler.

Neem de ramen in de voorgevels. Veel architecten zouden hier geneigd zijn kamerbrede ruiten te maken, opdat er maar zoveel mogelijk licht de pijpenla binnendringt. Zo niet Ploeg: hij begreep dat juist bij een volledig glazen gevel de achterliggende ruimte als een donkere tunnel wordt ervaren. De ramen zijn daarom relatief klein maar wel zo geplaatst dat ze het daglicht maximaal naar binnen laten, het raam loopt door tot boven het plafond.

Bovendien liggen de zijramen in de voorgevel op één lijn met de grote ramen in de achtergevel. De hele 35 meter lengte van een appartement is dan in een blik te ervaren.

Het huis bestaat uit een stapeling zelfstandige appartementen die

meer dan gebruikelijk met elkaar in verband staan. Dat was een expliciete wens van de opdrachtgevers, Benno Premse en Friso Broeksma, zelf autoriteiten op het gebied van interieurarchitectuur. Zij zochten een nieuw onderkomen waar ze onbekommerd oud zouden kunnen worden maar wilden dan liefst ook een aantal bevriende kunstenaars woon- en werkruimte geven.

Toen ze Ploegs plan voor een appartementsgebouw op het Prinseneiland ontdekten, besloten ze dit hele pand te kopen, en het ontwerp werd aan hun wensen aangepast.

Dat betekende dat op iedere bouwlaag de ruimte zo open mogelijk moest blijven. Binnenmuren ontbreken dan ook vrijwel geheel; alleen wordt het pand twintig meter achter de voorgevel doorsneden door een lichteof waarnaast zich het trappenhuis met een lif vindt. Waar afscheidingen nodig werden geacht, worden deze meestal gevormd door op maat gemaakte houten kasten, ambachtelijke hoogstandjes van timmerman T. Buis.

Dit ontbreken van binnenmuren is niets nieuws, Le Corbusier propageerde het 'plan libre' al in de jaren twintig en dit idee heeft in de loop der jaren eigenlijk alleen aan populariteit gewonnen. Het bijzondere van het huis van Ploeg is nu dat dit idee van ononderbroken ruimte wordt gecombineerd met de beslotenheid van Vingboons. Dat leidt vaak tot spannende, subtiële momenten.

Het daglicht sijpelt door de volle lengte van ieder appartement, duikt onverwachts op dankzij weerspiegelingen in het verzinkte staal waarmee de buitenmuren van de lichteof zijn bekleed, en krijgt op andere plekken de kans om volop naar binnen te treden. Maar tegelijkertijd wordt het vaak hardvochtig afgesloten.

Zo heeft zelfs het keramisch atelier op de begane grond ruimschoots daglicht dankzij het dakraam dat onder de lichteof ligt. En in een werkruimte, twee-hoog achter, straalt de zon naar binnen via een raamstrook in het dak; het

daarboven gelegen gastenverblijf is net wat smaller dan de verdieping eronder.

Dankzij het wat kleiner belang dat wordt gehecht aan privacy per appartement, is er rond die lichteof vaak de mogelijkheid om bij een andere verdieping naar binnen te kijken. In het appartement van Premse zelf gaat de lichteof echter vrijwel volledig schuil achter donkere kasten. Maar tussen die kasten bevindt zich een archiefruimte alias studieplek met een onverwachte intimiteit.

Dat spel alleen al is de moeite waard. Zowel horizontaal als verticaal maken verbredingen en versmallingen het huis tot een belevenis. De dualiteit tussen open en gesloten ruimten is misschien niet overal geslaagd, maar dat er zuiver met architectonische middelen zo'n ruimtelijk experiment is aangegaan, en dat zonder enige decoratieve heisa, is tegenwoordig een verademing.

Ids Haagsma
Hiide de Haan